

PARTILEDAREFFEKTER I 2014 ÅRS RIKSDAGSVAL

PER OLESKOG TRYGGVASON OCH EDVIN BOIJE

I inför riksdagsvalet den 14 september 2014 möttes de åtta riksdagspartiernas partiledare i inte mindre än fyra mycket betittade och omskrivna tv-debatter.¹ Lägg därtill debatter i radio, två längre statsministerdueller i SVT och TV4, otaliga individuella utfrågningar och man behöver inte sticka ut hakan om man påstår att partiledarna spelar en oerhört central roll i den politiska rapporteringen veckorna före valet. Partiledarnas insatser recenseras från högt till lågt. Otaliga statsvetare, retorikexperter, ledarskribenter förväntas ha en åsikt när det kommer till allt ifrån innehållet i den framförda politiken, den retoriska skickligheten, till huruvida och varför de står på en pall i SVTs valduell. I det intensiva nyhetsflödet som kulminerar ju närmare valdagen kommer är det inte sällan partiledaren som står i rampljuset.

Inom medieforskningen har det länge talats om en så kallad personifiering av politiken där fokus på individer och ledare tycks ha ökat på bekostnad av politiska sakfrågor och ideologiska skiljelinjer (Bjerling, 2012; Karvonen, 2010). Däremot har nyligen genomförda empiriska studier visat att denna tendens inte entydigt går att belägga i den svenska kontexten. I avhandlingen ”*The personalisation of Swedish politics. Party leaders in the election coverage 1979 – 2010*” (2013) visar Johannes Bjerling bland annat att partiledarna som aktörer inte förekommer mer i valrörelsebevakningen idag än vad de gjorde för trettio år sedan.

I Sverige, till skillnad från många andra länder och valsystem, är det partierna snarare än partiledare och kandidater som står i centrum när det kommer till allmänna val. I såväl valrörelsen som på valsedeln uppmanas svenska väljare att rösta på ett parti medan fokus på enskilda ledare eller kandidater är betydligt mer påtaglig i exempelvis ett amerikanskt val. Visserligen finns möjligheten även i Sverige att rösta på en enskild kandidat genom att personrösta. Denna möjlighet utnyttjas dock fortfarande relativt sparsamt av väljarna och personkryssen har hittills varken fått någon större uppmärksamhet eller konsekvens när valet i efterhand summeras (Berg och Oscarsson, 2015). Det politiska ansvarsutkrävandet såväl som mandatgivandet är med andra ord inriktat på politiska partier och det är i första hand mellan partierna som kampen om makten står.

Som partiernas främsta företrädare spelar partiledarna alltjämt en mycket viktig roll i den svenska demokratin. Att leda ett parti innebär onekligen ett stort ansvar vilket omfattar såväl den interna partiorganisationen som förmedlandet av partiets politiska budskap. En partiledare som inte lever upp till medlemmar och väljares höga förväntningar, i synnerhet när det kommer till valresultatet, blir sällan långvarig på posten. Vilken roll partiledaren faktiskt spelar för väljarnas röstningsbeslut är

emellertid en såväl kontroversiell som omdiskuterad fråga inom väljarforskningen. Det är också denna fråga vi ämnar kasta ljus över i följande kapitel.

SOM-undersökningarna har sedan riksdagsvalet 1988 fungerat som utmärkta eftervalsundersökning med jämförelsevis hög träffsäkerhet när det kommer till avvikelser från de officiella valresultaten. Här finns också sedan länge två frågebatterier om hur mycket respondenterna gillar respektive ogillar de politiska partierana och deras ledare. Frågebatterierna har under årens lopp fungerat utmärkt för att kartlägga popularitet och kännedom i valmanskåren. Frågan som används är en elvgradig ogilla-gillarskala som går från -5 (ogillar starkt) till +5 (gillar starkt). För partiledarna finns en kryssruta bredvid skalan där respondenten kan kryssa i ”person okänd för mig”. När vi presenterar popularitetssiffror framöver i det här kapitlet använder vi medelvärden för respektive ledare. För att undvika decimaltal i resultatredovisningen har respektive skalsteg multiplicerats med tio. Vi får alltså en popularitetsindikator som teoretiskt kan variera mellan -50 (ogillar starkt) till +50 (gillar starkt).

I det här kapitlet kommer vi att belysa fyra forskningsfrågor om partiledarnas popularitet och vilka konsekvenser det kan tänkas få för väljarbeteende. Inledningsvis redovisar vi hur de sittande partiledarnas popularitetssiffror utvecklats de senaste åren. Därefter fördjupar vi oss i partiledarnas popularitet i en rad sociodemografiska undergrupper i samband med 2014 års riksdagsval. I vår tredje del fokuserar vi på hur popularitetsförhållandet såg ut i statsministerduellen 2014 jämfört med de tre föregående valen. Avslutningsvis ger vi oss in i den (för statsvetare) kontroversiella forskningsfrågan om partiledareffekters vara eller inte vara i svensk inrikespolitik. Här undersöker vi huruvida vi kan isolera några effekter av partiledarevalueringar på partival i samband riksdagsvalet 2014.

Popularitet och kännedom över tid

I samband med riksdagsvalet 2014 slogs ett nytt rekord i SOM:s tidserier. Aldrig tidigare har partiernas främsta företrädare erhållit så hög kännedom bland folket.² Hela 90 procent av de svarande uppgav att de kände till Åsa Romson, som var ledaren med lägst kännedom.³

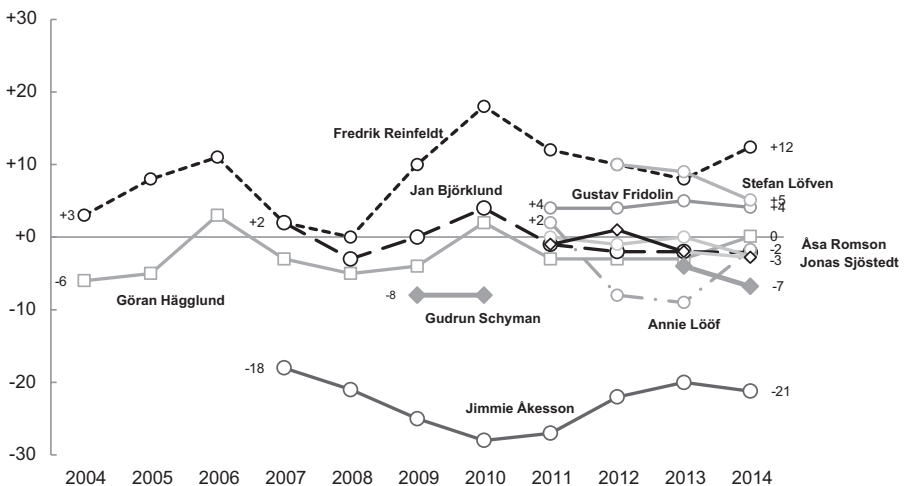
Ser vi till partiledarnas popularitetsutveckling de senaste åren kan vi skönja tre segment av popularitetsnivåer (se figur 1). Ledarna för de två stora partierna, samt Gustav Fridolin befinner sig på klara plussiffror. Partiledarna för de mindre partierna håller sig kring eller strax under noll. Längst ner i figuren finner vi Sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkesson, som befinner sig i en egen impopularitetsklass. Åkessons popularitetssiffror har förvisso stigit något sedan valet 2010 (i takt med Sverigedemokraternas opinionsutveckling), men hans popularitet i valmanskåren är ändå klart lägre än den näst impopuläraste partiledaren Gudrun Schyman (-7).

Den i särklass största förändringen mellan 2013 och 2014 står Centerpartiets ledare Annie Lööf för. Hon gick ifrån att vara den (efter Jimmie Åkesson, -20)

minst populära partiledaren 2013, med ett medelvärde på -9, till att ligga klart i paritet med övriga partiledare för de små partierna på -2. Rekyleffekten för Annie Lööf visar att hon är en partiledare som skapar reaktioner. Lööfs uppgång är en av de större vi mätt bland de sittande partiledarna, men den bör ses i ljuset av att hon mellan 2011 och 2012 stod för det största tappet för någon av de tio uppmätta partiledarna på -10 enheter.

Bortsett från Lööf så är trenden att de rödgrönrosa ledarna tappar något i popularitet, samtidigt som övriga borgerliga ledare antingen står still (Jan Björklund), eller gör små popularitetsökningar. Även om det inte är några dramatiska förändringar är trenden att ledarna för partierna till vänster tappar, samtidigt som de borgerliga ökar intresseväckande. Detta då det inte verkar vara ett resultat av att opinionsammansättningen förändrats i borgerlig favör från 2013 till 2014.⁴ Faktum är att alliansledarna lyckats stärka sin popularitet både inför valen 2006 och 2010 (se figur 1), men då sammanföll popularitetsökningarna med stora opinionsframgångar för Alliansen som helhet.

Figur 1 Partiledarnas popularitet 2004-2014 (medeltal)



Kommentar: Den fullständiga frågeformuleringen löd som följer: "Om du skulle använda samma skala för några partiledare, var skulle du placera:" med svarsalternativen; Personen är okänd för mig, *Ogillar starkt* (-5), *Varken gillar eller ogillar* (0), *Gillar starkt* (+5). Icke svarande och de som angett att de inte känner till kandidaten har exkluderats från analysen. Samtliga skalsteg har multiplicerats med 10 för att undvika decimaler i redovisningen. Förändringarna mellan 2013 och 2014 var; Lööf (+7), Reinfeldt (+4), Hågglund (+3), Björklund (0), Sjöstedt (-1) Fridolin (-1), Åkesson (-1), Romson (-3), Schyman (-3) och Löfven (-4).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2004-2014.

Vem vill vara älskad av alla?

Att fokusera på medelvärden för hela valmanskåren förtäljer dock inte hela historien. Det finns inget egenvärde i att vara älskad av alla. Vad som är viktigt för en partiledare är att vara populär i grupper som kan tänkas rösta på partiet. Väljer vi att gå ner och studera ledarnas popularitet i olika sociodemografiska grupper så märker vi snabbt att det finns stor variation (se tabell 1).

Till att börja med kan vi konstatera att partiledarnas popularitet tydligt följer den konfliktstruktur som i huvudsak präglar det svenska partisystemet, nämligen den ideologiska vänster-höger dimensionen. Väljare som placerar sig till vänster på den ideologiska skalan uppskattar följaktligen företrädarna för de rödgröna partierna medan väljare som placerar sig till höger uppskattar alliansens företrädare. Bland väljare som röstar på något av partierna till vänster (V, S, MP eller FI) är det företrädaren för det "egna" partiet som är populärast. Men ser vi till de som röstat på något parti i Alliansen så skattar samtliga väljargrupper Fredrik Reinfeldt högre än sin "egen" partiledare. Anmärkningsvärt är dessutom att Fredrik Reinfeldt är mer populär i samtliga allianspartier än vad Socialdemokraternas partiledare, Stefan Löfven, är bland sina egna väljare. Bland de väljare som placerar sig i den ideologiska mitten är det däremot jämnt skägg mellan Löfven och Reinfeldt.

Sverigedemokraternas Jimmie Åkesson är populär bland de egna väljarna men sticker för övrigt ut som den i särklass minst omtyckta partiledaren. Vidare är Åkessons impopularitet klart mest utbredd hos vänsterväljare medan väljare som placerar sig klart till höger i regel tycker bättre om Åkesson än om de rödgröna partiernas ledare.

Ett annat tydligt mönster som är värt att notera är att kvinnor generellt är mer sympatiskt inställda till partiledarna än män, med undantag för skattningarna av Jimmie Åkesson. Mest påtagligt är könsskillnaden om vi också tar hänsyn till ålder. Vi ser ett mönster där unga män framförallt har starka antipatier gentemot ledare till vänster. Tar vi Gudrun Schyman som exempel så har hon ett medelvärde kring noll bland unga kvinnor, men -29 bland män i samma åldersgrupp. Istället är de unga männen betydligt mer välvilligt inställda till Jimmie Åkesson. Han får i gruppen -13 jämfört med -23 bland unga kvinnor och -21 bland samtliga svarande.

Statsministerkampen

Partiledarna i all ära. I valrörelsens slutskede riktas extra mycket ljus på de partiledare som kämpar om statsministerposten. I de två senaste valen har Fredrik Reinfeldt haft ett mycket stort popularitetsövertag på sina två socialdemokratiska huvudantagonister, Göran Persson och Mona Sahlin (se bland annat Oscarsson & Holmberg, 2008, Oscarsson & Holmberg, 2013). Ser vi tillbaka i SOM-institutets tidsserier kan vi konstatera att detta också varit fallet mellan valen. Faktum är att vi i de tre senaste valen haft mycket ojämna popularitetsmatcher mellan statsministerkandidaterna (se figur 2). Göran Persson hade ett mycket stort popularitets-

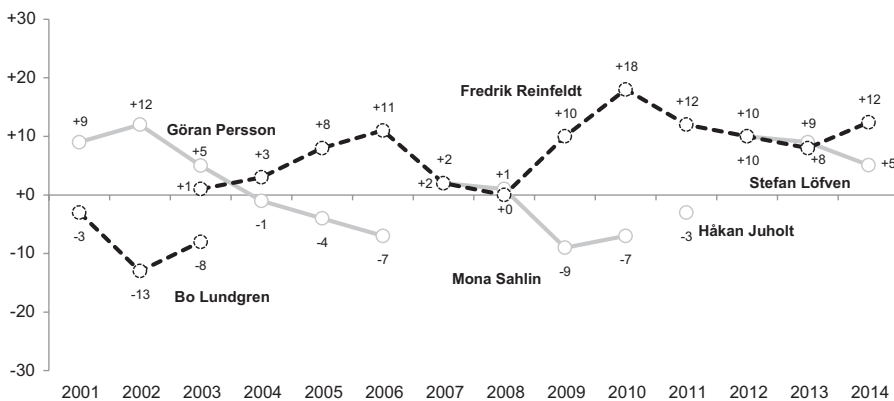
Tabell 1 Partiledarnas popularitet i olika demografiska grupper (medelvärde)

	Sjöstedt	Schyman	Löfven	Fridolin	Romson	Lööf	Björklund	Reinfeldt	Hägglund	Åkesson
Samtliga	-3	-7	+5	+4	-3	-2	-2	12	+0	-21
Kön										
Kvinna	+0	+1	+6	+9	+2	+0	-1	+12	+2	-25
Man	-5	-16	+4	-2	-7	-3	-3	+13	-2	-17
Ålder										
16-29 år	-4	-10	-1	+4	-5	+0	-5	+14	-1	-22
30-49 år	-5	-8	+1	+6	-3	+0	-3	+15	+0	-24
50-64 år	+1	-5	+7	+4	-2	-5	-6	+10	-3	-21
65-85 år	-4	-6	+10	+3	-1	-1	+4	+11	+3	-18
Kön och ålder										
Kvinnor 16-29 år	+2	+1	+1	+12	+1	+2	-6	+12	-2	-28
Kvinnor 30-49 år	-3	-2	+3	+10	+1	+2	+0	+15	+2	-29
Kvinnor 50-64 år	+3	+5	+7	+10	+3	-5	-7	+8	-1	-25
Kvinnor 65-85 år	-2	+1	+10	+7	+1	+2	+7	+12	+7	-20
Män 16-29 år	-12	-29	-6	-8	-14	-3	-3	+17	+0	-13
Män 30-49 år	-7	-15	-2	+0	-9	-3	-6	+16	-2	-18
Män 50-64 år	-1	-15	+7	-2	-6	-4	-5	+11	-4	-18
Män 65-85 år	-5	-13	+10	+0	-4	-3	+1	+10	+0	-16
Utbildning										
Låg	-2	-9	+12	-1	-5	-8	-4	+3	-4	-14
Medellåg	-5	-13	+3	+0	-7	-4	-3	+14	+0	-14
Medelhög	-3	-5	+5	+6	-1	-3	-1	+12	-1	-22
Hög	-2	-2	+3	+9	+1	+4	-1	+17	+4	-31
Bostadsort										
Landsbygd	-7	-12	+2	-2	-9	+2	-1	+13	-1	-18
Tätort	-2	-8	+5	+4	-2	-5	-4	+10	-2	-14
Stad	-3	-8	+6	+5	-2	-1	-1	+14	+2	-21
Storstad	+3	+2	+5	+8	+0	-4	-5	+10	-2	-31
Ideologi										
Klart till vänster	+31	+17	+22	+22	+15	-25	-24	-21	-22	-39
Något till vänster	+13	+7	+21	+18	+12	-13	-14	-3	-9	-31
Varken eller	-5	-9	+7	+0	-4	-6	-3	+7	-1	-12
Något till höger	-18	-20	-7	-5	-13	+15	+11	+35	+11	-19
Klart till höger	-33	-29	-23	-15	-24	+18	+18	+41	+20	-6
Partival riksdagsvalet 2014										
V	+36	+17	+13	+20	+15	-25	-21	-15	-19	-34
S	+11	+3	+29	+15	+9	-14	-12	-5	-9	-31
C	-15	-21	-7	-2	-12	+28	+8	+32	+10	-22
FP	-21	-15	-4	-1	-10	+17	+24	+34	+14	-32
M	-22	-22	-13	-8	-15	+15	+13	+42	+12	-19
KD	-17	-23	-10	-1	-12	+19	+15	+33	+30	-18
MP	+12	+11	+10	+31	+21	-11	-14	+6	-6	-38
SD	-19	-29	-7	-22	-25	-17	-5	+1	-3	+32
FI	+28	+42	+5	+26	+17	-19	-27	-12	-24	-46
Blockval i riksdagsvalet 2014										
Rödgröna	+15	+7	+23	+19	+12	-15	-14	-5	-10	-33
Alliansen	-20	-21	-10	-5	-13	+18	+14	+38	+14	-21

Kommentar: De teoretiska mini och maximivärdena för evalueringar av ledare och språkrör går från -50 till +50. Se tabellkommentar i tabell 1. **Källa:** Den nationella SOM-undersökningen 2014.

övertag på Bo Lundgren i valet 2002, situationen var nästintill spegelvänd i Fredrik Reinfeldts favör då Alliansen tog makten 2006. I valet 2010 hade Mona Sahlin det ännu tyngre. Hon hade samma låga popularitetssiffror som sin företrädare, samtidigt som Fredrik Reinfeldt noterade den högsta popularitetssiffran vi uppmätt i SOM-insitutets mätserie. Sett i historiens ljus var därför 2014 års jämna popularitetsmatch något unikt i svensk närpolitisk historia. År 2012 och 2013 var det jämnt skägg mellan Reinfeldt och Löfven. År 2014 drygades ledningen åter ut i moderatledarens favör, men endast med blygsamma 7 enheter, att jämföra med övertaget på 18 och 25 enheter vid de två föregående valen.

Figur 2 Populariteten för Socialdemokraternas och Moderaternas partiordförande 2001-2014 (medeltal)

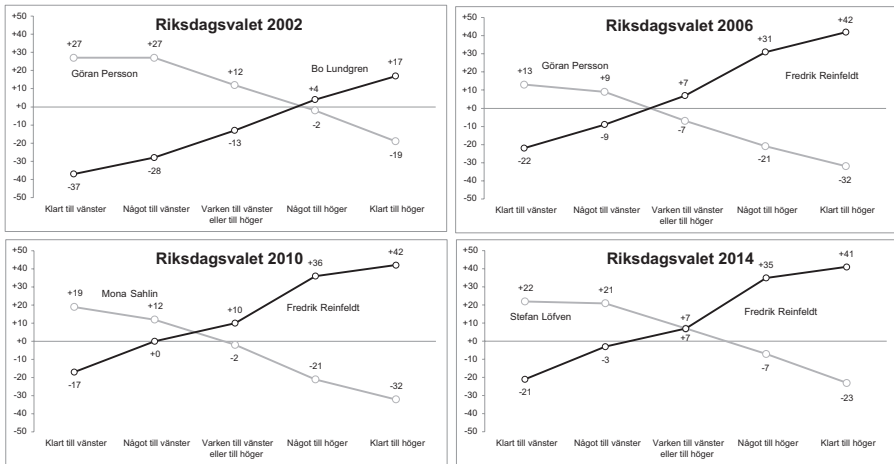


Kommentar: Figuren visar medelvärdet för respektive partiordförande för Socialdemokraterna och Moderaterna 2001-2014. Respondenterna fick ta ställning till hur mycket de gillar respektive ogillade partiledarna där svarsalternativen var; -5=ogillar starkt; 0=varken gillar eller ogillar; +5 gillar starkt. Respondenterna hade också möjlighet att ange att de inte kände till kandidaten.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2001-2014.

I figur 3 kan vi se hur statsministerkampen sett ut i de fyra senaste valen då vi tar hänsyn till hur populära ledarna varit i olika ideologiska grupper. Fokuserar vi på Fredrik Reinfeldt och hans tre Socialdemokratiska motståndare blir det tydligt att Persson (2006) och Sahlin (2010) både hade problem att uppbringa entusiasm bland de egna (väljare som placerar sig själva till vänster) men också att de väckt kraftiga antipatier bland väljare till höger. Reinfeldt var också klart mer populär bland de viktiga mittenväljarna (14 enheter populärare än Persson 2006 och 12 enheter populärare än Sahlin 2010). Den här fördelen är som bortblåst när vi gör samma analys 2014 (längst ner till höger i figur 3). Mönstret för Fredrik Reinfeldt ser ungefär likadant ut som vid tidigare valår. Den stora skillnaden är att Stefan Löfven är betydligt mer populär jämfört med sina föregångare, dels bland väljare till vänster, men också bland väljare i mitten.

Figur 3 Populariteten för Socialdemokraternas och Moderaternas partiordförande bland väljare som placerar sig från vänster till höger (medeltal)



Kommentar: Figuren visar medelvärdet för hur mycket väljare som placerar sig på vänster högskalan ogillar- gillar respektive partiledare för Socialdemokraterna och Moderaternas vid valåren 2002, 2006, 2010 och 2014. För fullständig frågeformulering se figurkommentar till figur 1.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2002, 2006, 2010 och 2014.

Löfven väcker jämfört med sina företrädare väldigt låga antipatier också bland de som placerar sig något eller klart till höger. Även om Reinfeldt är populärare bland högerväljare än vad Löfven är bland vänsterväljare har Löfven haft en bred dragningskraft som saknats hans företrädare. Förvisso är Socialdemokraternas potentiella röststöd bland de som placerar sig ideologiskt till höger klart begränsat. Men det kan ändå varit en fördel för partiet att inte ha en ledare som fungerat som ett rött skynke och därmed hjälpt till att motivera sina ideologiska motståndare.

Effekten av partiledarevalueringar på röstning

Som nämndes i kapitlets inledning finns det flera anledningar till att förhålla sig skeptisk till tal om partiledareffekter på partival. Det frekvent förekommande påståendet om en ökad personifiering av svensk politik har inte gått att belägga empiriskt och i de fall då vi ställer en direkt fråga om viktigt skäl för partival så är det en klar minoritet som uppger just partiledaren. Ser vi tillbaka till de senaste fem valen är det knappt en fjärdedel av väljarna som uppger att röstningsskälet *Partiet har en bra partiledare* är ett av de absolut viktigaste för valet av parti. Detta samtidigt som det i regel finns flera andra explicita röstningsskäl som väljarna rankar högre än just partiledaren (Oscarsson & Holmberg, 2013).

En av anledningarna till statsvetarnas återhållsamhet när det kommer till att uttala sig om partiledareffekter är att de teoretiskt mest fruktbara analyserna kräver paneldata. Vi antar ofta att partiledareffekter är något som sker kontinuerligt under en längre tidsperiod. Ledarens prestationer över tid är något som smittar av sig på gillandet (eller ogillandet) av hans parti vilket i slutändan leder till högre (eller lägre) sannolikhet för att en väljare ska rösta på partiet. Den kausala orsakskedjan kan naturligtvis vara riktad åt det andra hållet. Att man av olika anledningar blir mer välvilligt inställd till ett specifikt politiskt parti och därefter väljer att se partiledaren i ett mer positivt ljus. För att kunna analysera partiledareffekter på lång eller medellång sikt krävs därför paneldata där det går att följa samma individers evalueringar av partier och ledare under en längre tidsperiod.

Ytterligare en anledning till att man traditionellt inte dragit för stora växlar av potentiella partiledareffekter är att det är en svår nöt att knäcka rent metodologiskt. Våldigt ofta samvarierar partiledarens popularitet i såpass hög utsträckning med hans partis popularitet att effekten av parti och ledare blir svåra att särskilja. Med andra ord, tycker man mycket om ett parti tenderar man också att tycka om dess partiledare och vice versa.

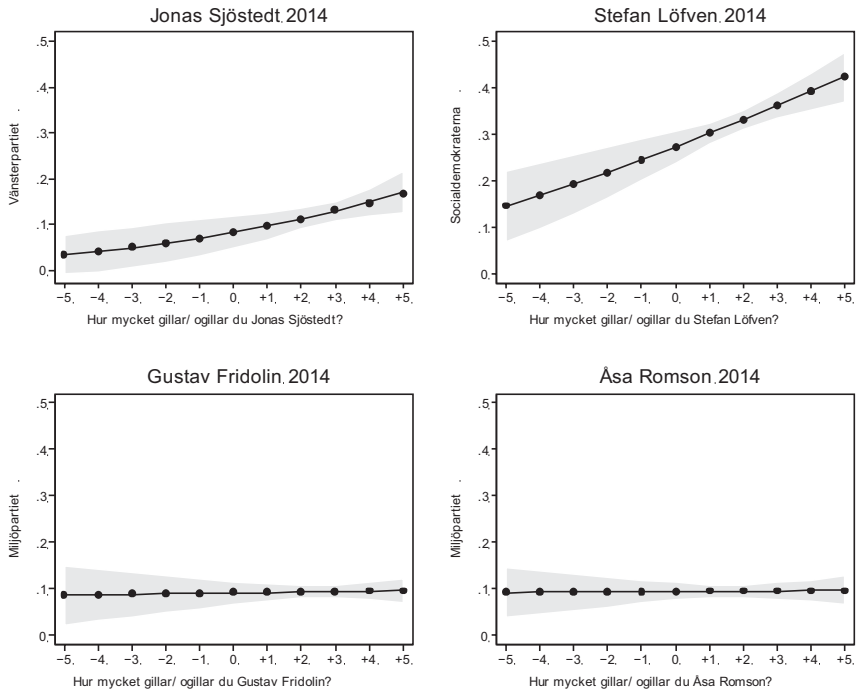
Ett sätt som tidigare forskning valt att tackla de metodologiska svårigheterna är att behandla partiledareffekter på en både deskriptiv och teoretisk nivå. Man har då valt att kartlägga huruvida partiledarna är teoretiska sänken eller flöten för sina partier. Med andra ord, huruvida ledaren är mer eller mindre populär än sitt eget parti i viktiga väljargrupper och därför har potential att locka, alternativt riskerar att skrämja bort röster för sitt parti (se bland annat Oscarsson & Holmberg, 2013).

När man talar om studier av effekter av partiledarevalueringar på partival beror det slutgiltiga resultatet i mångt och mycket på hur man väljer att modellera sina analyser. Då SOM-institutets mätserier är tvärsnittsdata, där varje års undersökning består av en ny uppsättning respondenter är det inte möjligt för oss att genomföra mer avancerade analyser där vi studerar partiledarnas långtidseffekter på partival. Vi går dock längre än den traditionella deskriptiva analysen av flöten och sänken och försöker att isolera korttidseffekter av partiledarevalueringar på partival. I vår analys väljer vi att undersöka om det är så att ogillande- eller gillandet för en partiledare har en egen effekt på sannolikheten att en väljare ska rösta på partiet, också när vi väljer att kontrollera för hur mycket man gillar partiledarens parti. På så vis kan vi undersöka om det i 2014 års riksdagsval fanns några partiledare som ökade (eller minskade) sannolikheten för att väljarna skulle rösta på deras parti. Här handlar det alltså om att isolera effekten av gillandet på faktisk röstning. Liknande analyser har gjorts på både svensk och internationell valundersökningsdata, där vi i de svenska fallen sett signifikanta partiledareffekter i ungefär en fjärdedel av fallen (Oscarsson & Holmberg, 2013; Curtice och Holmberg, 2005).

Vi genomför 10 logistiska regressioner med partival för respektive parti som beroende variabler (9 partier men två regressioner för Miljöpartiet då de har delat ledarskap). Utöver ogillande-gillande för ledare och parti inkluderar vi också en

rad variabler som av beprövad forskning visat sig viktig vid förklarande av partival. Resultaten för respektive analys kan ses i figur 4a och figur 4b. På y-axeln visas den predicerade sannolikheten att rösta på respektive parti vid olika popularitets-skattningar på x-axeln.

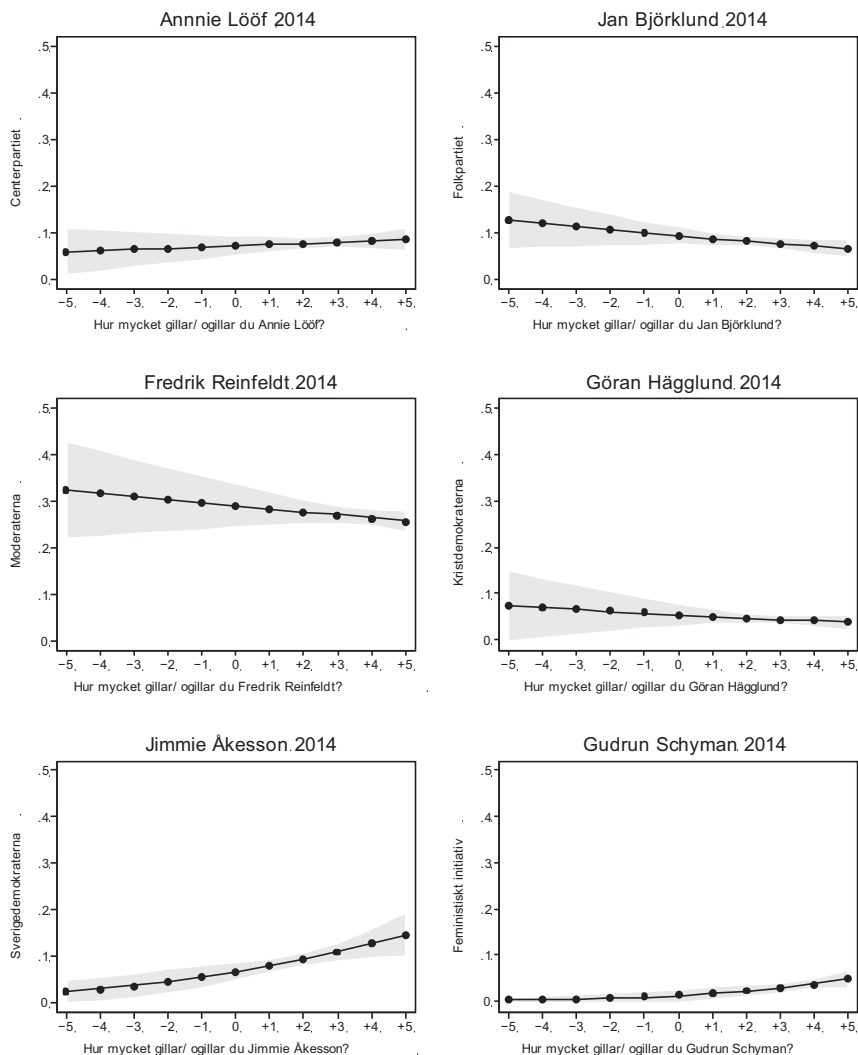
Figur 4a Effekten av partiledarevaluering på sannolikheten att rösta på respektive parti i riksdagsvalet 2014 (Predicerad sannolikhet, 95-procentiga konfidensintervall)



Kommentar: Tabellen visar den predicerade sannolikheten att rösta på Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet vid olika nivåer av gillande av respektive partis partiledare/ språkrör. Effekterna är under kontroll för gillande av respektive parti. Övriga variabler som ingår i analysen är kön (dikotom), ålder (18-85), utbildning (tredelad dummyvariabel med låg utbildning som referensgrupp), ideologisk vänster- högerplacering (dummyvariabler med klart till vänster som referensgrupp) samt bostadsort fyra kategorier (dummyvariabler med landsbygd som referensgrupp).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2014.

Figur 4b Effekten av partiledarevaluering på partival i SOM-2014 (Predicerad sannolikhet, 95-procentiga konfidensintervall)



Kommentar: Tabellen visar den predicerade sannolikheten att rösta på Centerpartiet, Folkpartiet, Moderaterna, Kristdemokraterna, Sverigedemokraterna och Feministiskt Initiativ vid olika nivåer av gillande av respektive partis partiledare. Effekterna är under kontroll för gillande av respektive parti. Övriga variabler som ingår i analysen är kön (dikotom), ålder (18-85), utbildning (tredelad dummyvariabel med låg utbildning som referensgrupp), ideologisk vänster- högerplacering (dummyvariabler med klart till vänster som referensgrupp) samt bostadsort fyra kategorier (dummyvariabler med landsbygd som referensgrupp).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2014.

Utifrån figur 4a och 4b kan vi konstatera att vi i samband med 2014 års riksdagsval fann fyra klart signifikanta effekter av partiledarpopularitet på partival. Analysen visar att popularitetsskattningarna av Stefan Löfven, Jonas Sjöstedt, Jimmie Åkesson och Gudrun Schyman samtliga har effekt på sannolikheten för väljarna att rösta på respektive parti (S, V, SD och FI), också när vi kontrollerar för gillande av respektive parti. Däremot återfinns inga positiva effekter för Miljöpartiets två språkrör eller någon av Alliansledarna. Värderingar av folkpartiledaren Jan Björklund har nästan en signifikant negativ effekt på röstning för Folkpartiet ($p=.110$) (återigen, under kontroll för gillande av Folkpartiet).

Gör vi identiska analyser på SOM-undersökningarna 2011-2013, med undantaget att vi ersätter partival med bästa parti, kan vi konstatera att Sjöstedts positiva effekt inte alls återfanns 2011 (strax innan han slutgiltigen valdes till partiledare) effekten har därefter blivit starkare med åren. Det samma gäller för Jimmie Åkesson. Löfven har däremot allt sedan sin första mätning 2012 haft positiva och signifikanta effekter på bästa parti.⁵ Analyserna visar att den direkta effekten av partiledarevalueringar på partival är något helt annat än att ha höga popularitetsskattningar. Det illustreras kanske tydligast om vi tar Fredrik Reinfeldt som exempel. Trots att Reinfeldt var den klart populärast partiledaren 2014, samtidigt som han var betydligt mer populär än sitt parti finns det inga effekter av honom på sannolikheten att rösta på Moderaterna då vi också tar hänsyn till hur mycket respondenterna tycker om Moderaterna. Det är ett snarlikt resultat som återfanns 2010, då den populära statsministern inte lyckades omsätta sin höga popularitet i ytterligare röster (Oscarsson & Holmberg 2013).

Sammanfattning

Vi har i det här kapitlet försökt belysa fyra aspekter av de svenska partiledarnas popularitetsställning och hur det kan ha påverkat förutsättningarna i 2014 års riksdagsval. För det första kan vi konstatera att de sittande partiledarnas popularitet pendlat upp och ner de senaste tio åren, men att förändringarna inför 2014 års val varit relativt blygsamma. Går vi ner och studerar evalueringarna på mer detaljerad gruppnivå finner vi snabbt stora skillnader. Skillnaderna är i mångt och mycket strukturerade efter vilket parti man röstat på och vart man placerar sig själv ideologiskt. En intressant detalj som vi kunde utläsa ur tabell 1 är att uppslutningen kring Fredrik Reinfeldt var så stor bland borgerliga väljare att han var populärare än de tre övriga partiledarna i Alliansen, också bland Centerpartiets, Folkpartiets och Kristdemokraternas väljare. Samma uppslutning återfanns inte kring Stefan Löfven bland de rödgröna väljarna. Här tycker man istället bättre om "sin egen" partiledare snarare än de rödgrönas statsministerkandidat.

Med hjälp av SOM:s tidsserier har vi också kunna konstatera att 2014 års statsministerkamp skiljt sig avsevärt från de tre föregående valen.

För första gången på 2000-talet möttes två statsministerkandidater som hade nästintill likvärdiga popularitetssiffror. Även om Reinfeldt erhöll en något högre popularitet i hela valmanskåren så var det helt jämnt bland de viktiga mittenväljarna.

I vår avslutande analys tydliggörs att höga popularitetssiffror inte nödvändigtvis är synonymt med genererade röster. Vi finner att evalueringen av fyra av de tio studerade partiledarna hade en signifikant effekt på röstning under kontroll för hur mycket man gillar respektive parti. Fyra av partiledarna lyckas med andra ord att omsätta sin popularitet (i förhållande till sitt parti) till röster.

Även om vi i vår analys lyckas isolera några fall av partiledareffekter så talar vi här endast om korttidseffekter som kan påverka valresultatet på marginalen. Partiledarnas största inverkan står antagligen att finna i processer som sker på mellan eller lång sikt, så som omorganisering av partiets organisation eller förändrad ideologisk färdriktning.

Noter

- ¹ Utöver de traditionsenliga partiledardebatterna i Sveriges Television och TV4 så anordnade kvällstidningarna Aftonbladet (2014-09-01) och Expressen (2014-09-03) egna partiledardebatter som sändes via Internet.
- ² Genomsnittet för partiledarkännedomen var 2014 95,8 procent. De två tidigare toppnoteringarna kom också de under valår, 95,4 procent 2010 och 94,5 procent 2006.
- ³ Partiledarkännedom i procent för övriga partiledare är; Fredrik Reinfeldt (99), Stefan Löfven (98), Annie Lööf (97), Jimmie Åkesson (97), Gudrun Schyman (97), Jan Björklund (96), Göran Hägglund (96), Jonas Sjöstedt (94), Gustav Fridolin (94) och Åsa Romson (90).
- ⁴ I det SOM-formulär där frågorna om gillande och ogillande av partiledare ställs.
- ⁵ Alla detaljer om tidigare års analyser kan erhållas av författarna vid förfrågan.

Referenser

- Berg, Linda & Henrik Oscarsson (red) (2015). *20 år med personval*. Valforskningsprogrammets rapportserie. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Bjerling, Johannes (2013). *The Personalisation of Swedish Politics*. Party Leaders in the Election Coverage 1979-2010. University of Gothenburg, Department of Journalism, Media and Communication.
- Curtice, John. & Sören Holmberg. (2005). "Party Leaders and Party Choice", i Thomassen (red) *The European Voter*. Oxford: Oxford University Press.

- Karvonen, Lauri (2009). *The Personalisation of Politics*. Colchester: ECPR Press.
- Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2008) *Regeringsskifte. Väljarna och valet 2006*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2013). *Nya svenska väljare*. Stockholm, Norstedts Juridik.